TERMENII CARE DESEMNEAZĂ „ANSAMBLU DE LEGI“ ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Adriana SFERLE
(Universitatea „Tibiscus“ din Timişoara)

În istoria României, conceptul „ansamblu de legi“ pe care îl numim astăzi *drept*, *cod de legi*, *legislație* a avut o evoluție caracteristică fiecărei etape culturale. Bineînțeles, comunitățile româneşti s-au călăuzit după *datini* şi după tradiția perpetuată din străbuni, ceea ce s-a numit *obicei, datină*, devenit ulterior *obiceiul pământului* cu semnificație autohtonă bine definită, dovadă: Ion Budai-Deleanu îi opunea sintagma *obicei păgân*: „Ahăsta-i cel care *obiciaiul* va strica *păgân* / Şi va da robilor slobozie...“[1].

Sensului de *datină*, cu care se întrebuința termenul *obicei* este confirmat de mult timp, el apare în textele lui Ion Neculce (*apud* DA, s.v.): „Şi mult lăuda împăratul lucrurile, chipul şi toate *obiciele* moldovenilor“, „De pe graiu, de pe port, de pe *obiceaie* şi de pe alte lucruri de casă şi de oaste, îi cunoştea“. În sintagme de genul *obiceiul locului*, *obiceiul pământului*, *obiceiul pământesc*, *obiceiul din bătrâni* cuprind legea nescrisă stabilită de practica îndelungată a vieții; drept sau obligație statornicite prin tradiție şi datează din 1631 când, cf. DA, este folosită sintagma *obiceiul țării*, *legea țării.*

Este bine ştiut faptul că organizarea populației româneşti s-a bazat inițial pe comunități de agricultori şi crescători de animale, care se raportau la *pământ*,

[1] I. Budai-Deleanu, *Țiganiada*. Studiu introductiv de G. I. Tohăneanu, ediție critică de Florea Fugariu, Timişoara, Editura Amarcord, 1999.

BDD-V1910 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:57:26 UTC)

acesta constituind o determinantă a relațiilor si structurilor sociale şi economice. Astfel, în mod firesc, s-a format un ansamblu de norme, pentru a reglementa raporturile privind propritatea asupra pământului între membrii comunităților. Românii au numit aceste norme *lege*, termen explicat de unii istorici şi filozofi ca regulă nescrisă, derivând din lat. *re-ligo* „a lega". Această *lege*, ca drept al unei societăți organizate politic în țări, era repspectată de membrii unei comunități din credință şi potrivit unei conştiințe închegate şi împărtăşite de aceştia. Odată cu apariția şi dezvoltarea autorității de stat apare şi legea scrisă, provenind din lat. *legere* „a citi". Ulterior, *legea*, adică dreptul scris era reprezentată de *pravile*, în timp ce dreptul nescris era desemnat prin termenul de *obicei*.

În opinia lui Constantin Noica *legea ca normă nescrisă* ar proveni din lat. *religio* „a lega dinăuntru prin credință şi conştiință", ceea ce la romani era *mos* „obicei": „La romani, ai impresia că legea leagă; la greci că dezleagă. S-a întâmplat ceva curios cu legea noastră: am luat cuvântul de la romani şi i-am dat înțelesul grec. Legea romană, *lex* vine de la *lego, legere*, a aduna semnele, a citi [...]. Legea, aşadar, este cea scrisă, spre deosebire de *mos* obicei, moravuri [...]. *Nomosul* grecesc părea să lege dinăuntru [...]; părea să libereze şi să definească, nu să constrângă. Acest ultim înțeles este cel care a precumpănit în rostirea noastră, sub condițiile în care ne-a fost dat să trăim. Potrivit aşezării spirituale a lumii trecute, legea reprezenta, în primul rând, corpul obligațiilor pe care ți le impune divinitatea. De aceea *legea* era credința care leagă [...][2].

Lege apare cu sensul de „credință, religie" la noi şi în textele juridice vechi: „leagea lui Hristos" (ÎL, p. 240); „pentru marturi are datorie judecătorul să cerceteze *leagea* celor ce vor fi să mărturisească, de vreme ce de altă *lege* fiind, nu să primeşte mărturia ce va fi asupra creştinului pravoslavnic" (PC, p. 122).

Nu insistăm asupra bogatei încărcături semantice a termenului *lege*, însă ținem să mai precizăm că în limba veche *lege* era întrebuințat şi ca sinonim al lui *legiuire, pravilă*.

Înaintea legilor scrise a existat aşadar *dreptul nescris*, numit şi *drept cutumiar*, *drept consuetudinar* sau *drept obişnuielnic*: aşa cum am precizat mai sus, este vorba, în termenii acelei vremi, de *obiceiul pământului, legea din bătrâni,* după care se cârmuiau raporturile sociale sau litigiile dintre oameni, cuprinzând totalitatea tradițiilor, uzanțelor şi practicilor transmise din generație în

[2] C. Noica, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1987, p. 124-128.

BDD-V1910 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:57:26 UTC)

generație, prin viu grai, întipărite temeinic în mentalul comunităților umane. Dimitrie Cantemir[3] făcea distincția între *obicei* şi *legi scrise*: „...la moldoveni s-au ivit două feluri de legi: una scrisă, întemeiată pe legile împăraților romani şi țarigrădeni şi pe hotărârile soboarelor bisericeşti, şi una nescrisă, care ar putea fi numită *datina* norodului, cum se numeşte şi în limba noastră cu vorba slavonească *obicei*...“

Termenul *obicei* denumea un drept în devenire, o fază premergătoare legii: „este o dreptate, care fără publicarisire, din obicinuință s-au statornicit şi prin tăcuta priimire a preînaltei ocârmuiri, au dobândit pravilnicească putere în curgere de mulți ani[4].“

Problema inexistenței dreptului nu se poate pune căci este ştiut că *ubi societas, ibi ius*. De altminteri documentele timpului atestă existența lui: în cele mai vechi documente în latină, în special din Transilvania, el este numit *ius, lex, mos, modus, consuetudo, ritus*, sau cu expresii precum: *jus valachicum, jus volachie, ritus volachie, antiqua et approbatta lex districtuum volahicalium universorum, antiqua consuetudo, jus et consuetudo Valachorum, mos Valachorum, lex Olachorum*, toți aceşti termeni subliniind legătura profundă cu societatea care l-a creat. În actele redactate în română sau în slavonă, cutuma poartă denumiri de *zakon, pravo, obiceai(u)*[5].

Acest drept aparținând unui geniu juridic propriu poporului se constituie, în aşa numitele relicte juridice[6], noțiune care reprezintă trecutul nedesființat, structura cu lentă dispariție. De-a lungul istoriei, relictele au fost când exaltate şi idealizate, când ignorate şi disprețuite, ca vestigii legate de o feudaliatate care trebuia să dispară. Au constituit adevărate arme de luptă pentru afirmarea unei personalități istorice a poporului român. De asemenea, trebuie subliniat că

[3] Cf. *Descrierea Moldovei*, ediție îngrijită de Magdalena Popescu, Bucureşti, Editura Minerva, 1973, p. 183.
[4] *Crestomație pentru studiul statului şi dreptului românesc*, întocmită de Şt. Pascu şi V. Hanga, vol. III, Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1963, p. 448.
[5] Vezi V. Şotropa, *Introducere şi bibliografie la istoria dreptului român*, Cluj, Editura Cartea Românească, 1937, p. 86 şi V. Hanga, *Istoria dreptului românesc. Drept cutumiar*, Iaşi, Editura Fundației „Chemarea”, 1993, p. 42.
[6] V. Al. Georgescu, *Etnologia juridică,* p. 142-151 în R. Vulcănescu, *Introducere în etnologie*, Bucureşti, EA, 1980 şi idem*, Nicolae Iorga şi istoria dreptului român*, în „Studii”*,* XVII, 1965, p. 1339-1356.

BDD-V1910 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:57:26 UTC)

formele şi fondul juridic ale dreptului cutumiar românesc au fost aceleaşi în toate provinciile locuite de români[7].

Cel mai important termen în perioada veche, rămâne *pravilă* (< sl. *pravilo*) cu semnificaţia de „lege sau corp de legi, dispoziţie, regulament, hotărâre (cu caracter civil sau bisericesc)"; mai erau întrebuinţate locuţiunile adverbiale *după pravilă* „conform legii, legal, just, drept" şi *peste pravilă* „ilegal, pe nedrept", termen pe care îl găsim începând cu secolul XVI în texte religioase, mai târziu în textele cronicarilor şi în epoca constituirii primelor structuri juridice laice în secolul XVII.

Pravila are în secolul XVI în sfera religioasă, sensul de carte, scriptură în care sunt cuprinse norme, îndatoriri: „Însuş datoriu iaşte a posti miercurea şi vinerea..., cum porâncesc sfintele şi dumnezeieştile *pravile*..." (*Pravila de la Govora*, *apud* DA, s.v.).

În secolul XVII cu sensul laic se foloseşte *pravile împărăteşti*, cu semnificaţia de corp de legi şi dispoziţii juridice, întocmite de Iustinian şi folosite cu unele adaptări şi la ţările române: „Ceaste pravile împărăteşti... carele să ţin în samă acmu în toată lumea..." (DA, *s.v.*).

Încă din secolul XVII, prin influenţa grecească, respectiv a fanarioţilor, au apărut în limba română termenii: *canon*: „lege, pravilă, normă bisericească, adusă prin hotărârea unui sobor, cu privire la credinţă sau disciplină". Câteva exemple (DA): „Cu toate *canoanele* ale sfintelor săboare şi apostoli" (1652); „Dete lege şi *canon* şi regule de isnoavă împărăţiei" (1785); „Ţara rumânească având din vechime *canoane* pentru ceale în parte dreptăţi ale lăcuitoarilor săi..." (*Legiuirea Caragea*). Alături ce *canon*, apare şi *nomocanon* „colecţie de legi împărăteşti bizantine şi de canoane bisericeşti", de asemenea de origine bizantină. În română este atestat în 1865: *Nomocanonul lui Aristin*: [...] împrejurările în care a fost adus să scrie [diacul Dumitru] acel *nomocanon* pentru biserica catedrală din

[7] Cu privire la originea vechiului drept românesc, în istoriografia juridică românească s-au susţinut următoarele teorii: pe de o parte o exclusivă romanitate a dreptului românesc (Miron Costin, D. Cantemir, B. Petriceicu-Hasdeu, Gr. Tocilescu, V. Pârvan, Şt. G. Longinescu, A. Rădulescu), pe de altă parte – originea bizantină, în special a instituţiilor juridice ale vechiului drept românesc (Gh. Cronţ, G. Fotino, P. P. Panaitescu, I. C. Filitti, I. Peretz), precum şi o proveniență preponderent slavă (A. D. Xenopol, I. Bogdan etc.), la care se alătură influenţele dreptului otoman şi influenţele ungare şi germane în Transilvania. Nu insistăm asupra acestui aspect, subliniem doar faptul că alături de asemănările dintre instituţiile juridice româneşti şi cele din alte spaţii de cultură (latin, bizantin, slav), etimologia unor termeni juridici vine în sprijinul afirmaţiei potrivit căreia dreptul românesc este rezultatul unei evoluţii legate de realităţile istorice corespunzătoare fiecărei perioade.

BDD-V1910 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:57:26 UTC)

Ohrida“[8]. Nomocanoanele au mai fost numite de către români *legea dumnezeiască, legea lui Dumnezeu*.

Potrivit tradiției romane şi practicii din Europa acelei vremi, noile legiuiri au fost desemnate prin termenii: *condică*, *codice* sau *cod*.

Termenul *condică* a început să fie utilizat în secolul XIX, cu varianta cultă *sintagmaticon*. Astfel, printre sensurile lui *condică* (*codică*, *condic*), întâlnim „colecție de decrete, de ordonanțe, obiceiuri, datine, carte cuprinzând legea privitoare la o anume materie socială sau un sistem complet de legislație, cod“: „Condica ce are întru sine obiceiuri vechi şi nouă a preaînalților Domni“; „codica neguțătorească, codica criminalicească, codica poliției (1819); „codicul cel iscălit al bisericii“. Pe lângă termenii româneşti, circulă şi termeni greceşti, *sintagmaticon*, acesta este redat în DA ca fiind un grecism învechit care are sensul de „cod“: „care pravili, tălmăcindu-să pe limba rumânească, le-am aşăzat domniia mea în deosebit *sintagmaticon*, adică carte“ (*Praviliceasca condică, 1780*.)

Devenit ulterior desuet, termenul *codice* (< lat. *codex, -icem*) „carte de legi, cod“ este înlocuit cu *cod* (< fr. *code*) „culegere de legi cuprinzând întregul sistem al legislației unei țări într-o materie specială, purtând numele suveranului sub care s-a redactat sau al materiei de care se ocupă: *Codul lui Justinian*, *Codul Caragea*, *Codul Calimach*, *Codul civil*, *Codul penal*, *Codul comercial“* (DA, s.v.).

Nevoia codificării de tip bizantin s-a impus datorită mai multor factori social-politici, bisericeşti, geografici şi culturali. Dacă dreptul bizantin receptat prin pravile venea în conflict cu dreptul vechi nescris, acesta din urmă avea prevalență: „giudețul giudecă câteodată şi împotriva pravilei, pentru acest obicei al locului... Lucrurile se fac dupre cum iaste obiceiul locului, măcar de are fi împotriva pravilei…“. Analizând influența bizantină asupra vechiului drept românesc, pe care metaforic o numeşte „problema înrâuirilor bizantine din viața poporului românesc“, George Fotino[9] afirma faptul că pravilele scrise nu au putut înfrânge datina şi nu s-au statornicit în lumea românească: „Vechiul obicei nu era ca legea scrisă, care în măsura în care se mărginea la răstălmăcirea legilor străine rămâne o formulă metafizică, fără conținut real şi fără viață, ci era

[8] Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. X, Iaşi, 1881, p. 374, *apud* DA, s.v.

[9] G. Fotino, *Pagini din istoria vechiului drept românesc*, Antologie, introducere şi note bibliografice de Gh. Cronț şi Stanca Fotino, Bucureşti, EA, 1972, cap. 3: *Influența bizantină în vechiul drept românesc. Câteva puncte de vedere*, p. 73-91.

BDD-V1910 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:57:26 UTC)

expresiunea însăşi a sufletului unui neam, din adâncul căruia izvorâse şi căruia îi slujea ca îndreptar de viaţă. De aceea, nu în pravile, ci în hrisoave şi zapise poţi afla concepţia de viaţă juridică românească; de sub colbul hrisoavelor şi zapiselor poţi desprinde stropi de lumină — ochi ce sclipesc sub sprânceana de cenuşă a uitării — şi care ajung până la noi dintr-un trecut învăluit încă în ceaţă“[10].

Hrisoavele conţineau indicaţii privind aplicarea normelor juridice din cutuma ţării la situaţii concrete. *Hrisovul* (< neogr. *Χρυσόβουλον hrisóvuilon* „bulă de aur“) reprezenta un „act domnesc ce servea în orânduirea din Ţara Românească şi Moldova ca tiltlu de proprietate, de privilegiu dau ca diplomă de boierie; alte variante ale acestui termen ar fi *ispisoc*, *hristov*, *hristoagă*, *cristov*; se mai întrebuinţa şi adjectivul *hrisovolit* „privilegiat printr-un hrisov domnesc“: „neguţătorii hrisovoliţi“ (DA, s.v.). Cu acelaşi sens mai apare şi *pitac* (< ngr. *pittákion* şi sl. *pitakŭ*) „scrisoare domnească, decret domnesc; decret de ridicare la rang boieresc, diplomă de boierie“ (Scriban, s.v.), dar şi „poruncă scrisă, dizpoziţie“: convocarea divanului judecătoresc, se făcea prin poruncă domnească, prin *pitac* în Ţara Românească şi *ţidulă* în Moldova. Domnitorul, asemenea împăraţilor bizantini, avea putere deplină în emiterea, după consultarea Sfatului domnesc, a unor acte normative numite *hrisoave*, *aşezăminte*, *testamente* sau *legături*. De asemenea, domnul acorda privilegii şi ranguri boiereşti, numea şi revoca dregătorii, cărora le putea porunci prin *cărţi*, *pitace*, *hrisoave* întărite cu pecetea domnească[11].

Cu sensul de „ansamblu de legi“ apare în română în secolul al XIX-lea (cf. DA) *constituţie* cu varianta *constituţiúne* (fr. *constitution*, lat. *constitutio, -onis*) „lege fundamentală a unui stat, investită cu o forţă juridică superioară celorlalte legi, care cuprinde principiile esenţiale ale organizării lui, stabileşte drepturile şi datoriile principale ale cetaţenilor, sistemul electoral, organizarea organelor supreme şi locale etc., reflectând astfel stadiul de dezvoltare socială, economică şi politică la un moment dat a statului respectiv“.

Termenul *drept* este atestat în română cu sensul de *jus, juris* la sfârşitul secolului al XIX-lea, 1893 (cf. DA). Acest temen, locuţiunile în care el apare, precum şi derivatele sale (*dreptate*, *nedrept*, *nedreptate*, *a îndrepta*, *îndreptare*, *îndreptăţit*) trimit de fiecare dată la ideea de justiţie, având la bază sensuri prin

[10] *Ibid*., p. 90.
[11] P. P. Panaitescu, *Marea Adunare a Ţării, instituţie a orânduirii feudale în Ţările Române*, „Revista de istorie”, nr. 3, 1957, p. 156.

BDD-V1910 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:57:26 UTC)

care se desemnează ceva care este „potrivit legii şi adevărului“. Primul şi cel mai important derivat al lui *drept* este *dreptate*, termen definit astfel: „principiu care cere să se dea fiecăruia ceea ce i se cuvine şi să se respecte drepturile fiecăruia; echitate, faptul de a recunoaşte drepturile fiecăruia şi de a-i acorda ceea ce i se cuvine în mod legitim“ (DA, s.v.). Amintim, de asemenea, şi sintagmele: *act de dreptate*, *simțul dreptății*, locuțiunile adverbiale: *cu* (sau *după*) *dreptate* — „pe drept, după lege, cum se cuvine, în mod just“ (ex.: a împărți cu dreptate); *pe bună dreptate* — „cu drept cuvânt, în mod întemeiat“. Foarte des folosite sunt expresiile: *a avea dreptate* — „a fi întemeiat legal sau moral în ceea ce spune (cineva)“*; a da dreptate* — „a recunoaşte că ceea ce face cineva este legal, just, întemeiat“, *a face* (cuiva) *dreptate, a împărți dreptatea* — „a repara o inechitate săvârşită cuiva, a recunoaşte dreptul cuiva“. *Nedrept* şi *nedreptate* au semantismul conferit de prefix: „care nu e conform cu dreptatea, cu normele stabilite; ilegal, abuziv“ şi „faptă, situație nedreaptă, neechitate, injustiție“. Pentru *a îndrepta* găsim în dicționar sensul juridic de „a corecta o nedreptate făcută cuiva“ (DEX, s.v.). *Îndreptare*, derivatul substantival al lui a lui *îndrepta*, alături de sensurile curente azi „corectare, corectare, corectiv“, reține atenția prin semnificațiile din limba veche, păstrate parțial şi în varianta populară actuală — *dreptate / direptate / dreptătate* (haplologie) şi *îndreptățire / îndrituire* („act justificativ, document oficial“). Importanța acestor termeni pentru structura lexicului românesc este redată şi de anumite contexte cu valoare istorică şi culturală: cronicile moldoveneşti arată că locul unde Ştefan cel Mare a fost înscăunat ca domn purta numele de *Direptate*, adică era locul unde se împlinea legea: „strâns-au boierii Țării şi mari şi mici şi altă curte măruntă, dimpreună cu Mitropolitul Theoctist şi cu mulți călugări, la locul ce se cheamă Direptate şi i-au întrebat pre toți este cu voie tuturor să le fie Domn? Iară ei cu toții au strigat într-un glas: în mulți ani de la Dumnezeu să domneşti. Şi de aici cu toții l-au ridicat Domn, cu voia tuturor şi l-au pomăzuit spre Domnie, Mitropolitul Theoctist şi de acolea lua Ştefan Vodă steagul Țării Moldovei şi se duce la Scaunul Sucevei“[12]. De asemenea, în 1652 apare în Muntenia un amplu volum de legi cu titlul *Îndreptarea legii*.

Dacă sinonimul său, *direct* (< lat. *directus*), nu mai interferează semantic cu sensurile juridice ale lui *drept*, sinonimul neologic, *justiție*, al derivatului său,

[12] Gr. Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediția a II-a, îngrijită de P. P. Panaitescu, Bucureşti, Editura pentru Literatură şi Artă, 1958, p. 83.

BDD-V1910 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:57:26 UTC)

dreptate desemnează „totalitatea instanţelor judecătoreşti şi a legilor unei ţări; sistem de funcţionare a instanţelor judiciare; echitate, dreptate“ (DN, s.v.). *Ius, iuris* este termenul prin care latina denumea noţiunea de *drept*, el având o bogată încărcătură semantică, dominantă fiind cea de „drept, lege, dreptate“, sens pe care îl deţine în numeroase sintagme: *ius civile* „drept civil“*, ius publicum* „drept public“, *ius gentium* „drept internaţional“, *ius praetorium* „drept pretorian“, *ius consuetudinis* „drept consfinţit prin tradiţie“, *ius hospitii* „legea ospeţiei“, *ius humanum* „drept natural“*, ius dicere* „a împărţi dreptate“, *ius civitatis* „drept la cetăţenie“, *ius connubii, honorum* „drept la căsătorie, la onoruri“, *nova iura dare (condere)* „a da noi legiuiri“, *de suo iure cedere* „a renunţa la dreptul său“, *iura negant* „legile nu permit“, *principia iuris* „principiile de drept“, *iuris scientia (prudentia)* „ştiinţa dreptului*“* (Guţu, s.v.). Savanta terminologie *jus scriptum et jus non scriptum* apare în istoriografia juridică românească la Dimitrie Cantemir[13], care arăta că în spaţiul românesc funcţiona un drept scris, întemeiat pe edictele împăraţilor romani şi greci şi pe hotărârile conciliilor şi altul nescris, obiceiul poporului, adică moravuri sau cutumă.

După cum bine se ştie, în română există în prezent un număr mare de reflexe ale lat. *ius, iuris* în termeni precum: *juridic*, întâlnit în *Codul Calimachi, 1780*, glosat „însemnează acea ce priveşte către drit şi acea ce este întocmai cu dritul“ (CC, p. 852), *justiţiar* — nomen agentis: „cel care avea dreptul de a împărţi dreptatea într-o regiune (mai ales în orânduirea feudală); adj.: „cel care iubeşte dreptatea iubitor de dreptate“ (DN, s.v.), *justiţiabil* „cel care apare ca parte într-un proces“ (DN, s.v.)*, jurisconsult* „(în Roma antică) persoană care acorda părţilor asistenţă în faţa justiţiei; specialist care dă consultaţii în probleme de drept; specialist în ştiinţele juridice care se ocupă cu rezolvarea problemelor de drept într-o instituţie, pe care o reprezintă în justiţie“ (DN, s.v.)*, jurisdicţie* „putere, competenţă a unui judecător sau a unei instanţe de a judeca; teritoriu unde îşi poate exercita această putere un judecător sau o instanţă judecătorească; totalitatea organelor de judecată de acelaşi grad sau competenţe a soluţiona o anumită categorie de litigii“ (DN, s.v.)*, jurisprudenţă* „soluţie dată cu prilejul dezlegării unei cauze de către un organ de jurisdicţie prin interpretarea unei norme prevăzute de lege sau de alt act normativ ori prin determinarea normei juridice aplicabile cazului cu ajutorul principiilor legislaţiei; totalitatea hotărârilor pronunţate asupra unor anumitor cazuri de unul sau de mai multe organe de

[13] D. Cantemir, *op. cit.*, p. 183-184.

BDD-V1910 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:57:26 UTC)

jurisdicție“ (DN, s.v.)*, justifica* „a îndreptăți, a motiva; a (se) dezvinovăți; a explica (o purtare, o atitudine); a dovedi folosirea legală a unor bani, a unor materiale etc. Se poate afirma că prin derivatele şi compusele în care regăsim rădăcina *ius*, terminologia românească a realizat joncțiunea între o dezvoltare de sensuri de la termenul românesc *drept* şi posibilitatea revigorării câmpurilor sale lexicale prin intermediul neologismului.

În prezent observăm existența unor paradigme paralele constituite în jurul termenilor: *drept* şi *legislație — drept comunitar* apare în paralel cu *legislație comunitară*; dar întâlnim *legislaþie primară / secundară*; *drept comercial*, *drept vamal*, şi în paralel *legislație comercială, legislație vamală*; *drept național* în paralel cu *legislație națională* şi o paradigmă diferită în *armonizarea / alinierea / legislației.* Găsim o explicație de ordin conceptual destul de superficilă în vocabularele serviciilor de traducere europene şi anume că termenul *legislație* ar fi mai specific, în timp ce *drept* mai general. În cazul limbii române, este vorba mai degrabă de ceea ce am putea numi neologisme de traducător sau neologie traductivă[14]: astfel s-a respectat uneori modelul francez: *droit*, iar alteori cel englez: *legislation / law / rule*.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE, TEXTE ŞI EDIȚII FOLOSITE

CC = *Codul Calimachi*, 1817, ediție critică, Bucureşti, EA, 1958.

DA = *Dicționarul limbii române,* Bucureşti, EA, 1904 ş. u.

DN = Maneca, Constantin, Marcu, Florin, *Dicționar de neologisme*, ediția a III-a revăzută, Bucureşti, EA, 1986.

DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*, Bucureşti, EA, 1975.

Guțu = Guțu, Gheorghe, *Dicționar latin-român*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1983.

[14] Este vorba de *neologie traductivă* în situația în care termenul şi conceptul există deja într-o limbă şi este tradus sau i se găseşte un corespondent într-o altă limbă sub forma unui termen care nu exista până atunci în limba țintă, în timp ce *neologia primară* reprezintă crearea unui nou termen în paralel cu apariția unui nou concept. Distincția este propusă de Ad. Hermans, *Néologie traductive*, în *Terminologies Nouvelles (Nouveaux outils pour la néologie),* nr. 20, decembrie 1999. Vezi şi observațiile făcute de Ileana Busuioc, *Dinamica terminologiilor româneşti sub impactul traducerii* ***acquis****-ului comunitar*, în vol. *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale* (coord. Gabriela Pană Dindelegan), Bucureşti, Editura Universității, 2002.

BDD-V1910 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:57:26 UTC)

ÎL = *Îndreptarea legii*, 1652, ediție critică îngrijită de Vasile Grecu şi Gheorghe Cronț, Bucureşti, EA, [1962].
PC = *Pravilniceasca condică*, ediție critică întocmită de Colectivul pentru vechiul drept românesc, coord. Andrei Rădulescu, Bucureşti, EA, 1957.
Scriban = Scriban, August, *Dicționarul limbii româneşti*, ediția I, Iaşi, 1939.

BDD-V1910 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:57:26 UTC)